

Dr. sc. Rozina Palić -Jelavić

O prvim izvedbama Zajčeve zvorske skladbe *U boj!* u Zagrebu

(U povodu 150. obljetnice njezine prve izvedbe u Hrvatskoj)

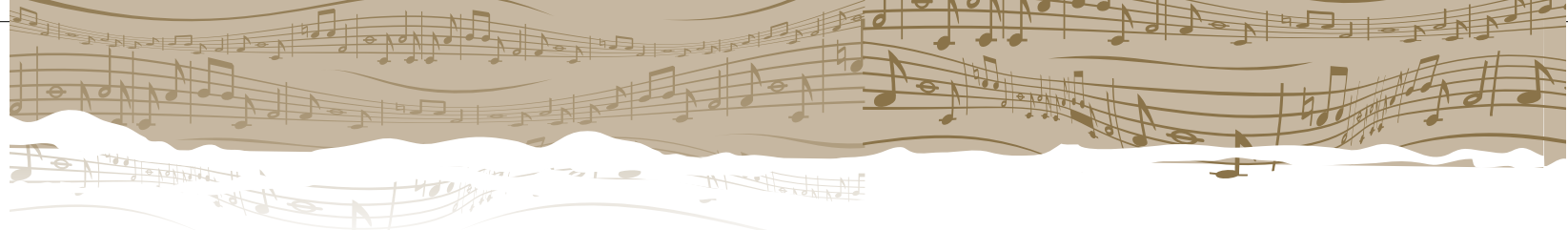
O fenomenu prve izvedbe i/ili prvih izvedbi u Zagrebu – kojom/kojima se 2017. godine obilježila 150. obljetnica – pa tako i o recepciji znamenite Zajčeve zvorske skladbe *U boj!* promišljamo iz nekoliko aspekata. Riječ je, naime, o do sad poznatim historiografskim izvorima, kojima su (1.) u središtu pozornosti dva pjevačka društva / ansambli (Narodno ilirsko skladnoglasja društvo, poslije s nazivom Vijenac; Hrvatsko pjevačko društvo Kolo [u daljnjem tekstu: HPD Kolo]), odnosno (2.) o prvenstvu izvedbe toga zbora s jedne strane, naposljetku (3.) o sačuvanim artefaktima (koncertnim programima i/ili ceduljama) kao izravnim svjedočanstvima o tomu, s druge strane.

S obzirom na povijesne okolnosti nastanka i djelovanja najranijih i/ili najrelevantnijih (zagrebačkih) pjevačkih društava do sredine 19. stoljeća i od 1850-ih i početka 1860-ih godina, valja istaknuti neke činjenice.

Kao što je znano, 1838. godine bile su utemeljene prve ilirske čitaonice (u Varaždinu, Karlovcu i Zagrebu); čitaonica

u Zagrebu, čiji je tajnik 1840. godine bio Vjekoslav Babukić (nazvana *Ilirskom čitaonicom*), bila je, na poticaj njezina predsjednika Janka Draškovića – među inim – središnjom nacionalnom ustanovom i rasadnicom svih prosvjetiteljskih hrvatskih društava i organizacija (muzejskih zbirki, dramskih skupina i sl.), koje su dalje poticale na sakupljanje starih spisa, narodnih

nošnji, običaja, pjesama i popjevaka. Štoviše, aktivirali su se i klerici zagrebačkog sjemeništa; oni su – prema Antunu Gogli – 1835. godine osnovali prvo hrvatsko književno društvo *Zbor duhovne mladeži*, a budući da su se „zagrijali [...] za glazbeni pokret [...] godine 1839. utemeljili [su] glazbeno društvo ‘Skladnoglasje’ koje je u prvom redu gajilo zbornu pjesmu, pa

je prema tome najstarije hrvatsko pjevačko društvo.¹ Naime, Zbor duhovne mladeži zagrebačke (koji je – prema drugim izvorima² – utemeljen 9. 10. 1836. kao *Naravno duhovno mladeži društvo*) i taj naziv nosio od 1857. godine, bio je ishodištem *Narodnoga ilirskoga skladnoglasja društva* (koje se od 1868. godine naziva *Vijenac*), a svoje je djelovanje bilo prekinulo 1948. godine. Štoviše, u novije vrijeme, a potaknuto uzornom i slavnom tradicijom, na blagdan sv. Fabijana i Sebastijana 20. siječnja 2017. godine, ponovno je osnovan *Zbor duhovne mladeži zagrebačke* (predsjednikom je postao Mislav Mikac, a dopredsjednikom Rafael Mikec).

Međutim, valjalo bi pripomenuti da su 1830-ih godina djelovala zapravo dva pjevačka zbora rodoljubne mladeži: jedan u biskupskom sjemeništu pod nazivom *Narodno ilirsko skladnoglasja društvo* (1839.), koji je izvodio djela ilirskih skladatelja te je, primjerice, na svojoj internoj glazbenoj priredbi 26. ožujka 1845. izveo muški zbor *Prelja*

1830-ih godina djelovala su dva pjevačka zbora rodoljubne mladeži: jedan u biskupskom sjemeništu pod nazivom Narodno ilirsko skladnoglasja društvo (1839.), koji je izvodio djela ilirskih skladatelja a drugi, svjetovni, nazvan Prvo ilirsko glazbeno društvo (1840.) na čelu s Lisinskim i Albertom Štrigom, kojem je Lisinski bio dirigent i umjetnički voditelj.

Lisinskoga,³ a njegovao je također i orkestralnu glazbu;⁴ drugi je bio svjetovni, nazvan *Prvo ilirsko glazbeno društvo* (1840.) na čelu s Lisinskim i Albertom Štrigom, kojem je Lisinski bio dirigent i umjetnički voditelj. Lisinski se, dakle, aktivnije uključio u rad s pjevačkim društvom sveučilišne i rodoljubne mladeži harmonizirajući poneke narodne i domoljubne pjesme za pojedine prigode. To je društvo postalo ne samo središtem njihova okupljanja, već i jezgrom mnogih javnih izvedbi budnica, davorija i drugih ilirskih popijevaka. Uz spomenuta dva društva i *Musikverein*, na mnogim su onodobnim zabavama, večerima, akademijama, aktivno djelovala i brojna druga, uglavnom danas anonimna udruže-

nja ili grupe, koja su se javljala pod različitim nazivima: „jedno društvo prijateljah muzike“, „muzikalno društvo uglednih diletantah“, „prijatelji od muzike“ i sl.

Dakle, kad je riječ o starosti pojedinih pjevačkih društava, prvenstvo treba pripasti spomenutom „ilirskom skladnoglasja“ društvu, odnosno glazbenom društvu *Vijenac* zagrebačkih studenata teologije u zagrebačkom sjemeništu, osnovanom 1839. godine sa svrhom promicanja zbornice glazbe na hrvatskom jeziku. Naime, sinkrona pojava Gajevih nastojanja i ilirskih zamisli zrcalila se i u patriotskim društvima u sjemeništu: *Zboru duhovne mladeži zagrebačke* (1836. – 1945.) i *Skladnoglasja društvu* – poslije *Vijencu* (15. 5. 1839. – 1945.), o čijoj važnosti svjedoči bogata zbirka muzikalija i instrumenata (od 1900.) te zbirka koncertnih programa (od 1899.), koju je Društvo prikupljalo za svoj Glazbeni arhiv. Štoviše, „Glazbeni arhiv ‘Vijenac’ je uz zbirku Hrvatskoga glazbenoga zavoda u Zagrebu i samostana Male Braće u Dubrovniku među najznačajnijim glazbenim zbirkama u Hrvatskoj.“⁵

Naposlijetku, govoreći općenito o djelovanju zagrebačkih zbornih ansambala u razdoblju nakon Lisinskoga (od 1850-ih)

¹ Antun GOGLIA: *Komorna muzika u Zagrebu*, Tisak Nadbiskupske tiskare [separat], Zagreb 1930., 7, bilj. 2.

² Josip BUTURAC: *Povijest Zbora duhovne mladeži zagrebačke 1836.-1936.*, Zbor duhovne mladeži zagrebačke, Nadbiskupska tiskara, Zagreb 1937.; Zbor duhovne mladeži zagrebačke slavi dijamantni jubilej, 6.-12. lipnja 1912., *Kolo mladih rodoljuba* (1836./7.-1856.) / Zbor duhovne mladeži (1856.-1912.), Elektroničko izdanje izvornika objavljeno 1912., Knjižnice grada Zagreba, 2009.; Zbor duhovne mladeži zagrebačke, u: *Hrvatska enciklopedija*, sv. 11 Tr-Ž, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb 2009., 705.; također: www.enciklopedija.hr.

³ Cit. prema Lovro ŽUPANOVIĆ: *Vatroslav Lisinski (1819. – 1854). Život – djelo – značenje*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1969., 53, bilj. 166.

⁴ Usp. Antun GOGLIA: *Orkestralna muzika u Zagrebu*, Tisak Nadbiskupske tiskare [preuzeto iz *Sv. Cecilije*], Zagreb 1935., 9.

⁵ Usp. Vodič kroz glazbene knjižnice i zbirke Zagreba, sastavila i uredila Vedrana Juričić, Hrvatsko muzikološko društvo – Hrvatsko bibliotekarsko društvo – Odsjek za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 1997., 90.; također: Milan ZJALIĆ: *Glazbeno pjevačko društvo „Vijenac“ u zagrebačkom sjemeništu: crtice iz njegove prošlosti*, Naklada autora – Tisak Dioničke tiskare, Zagreb 1906.

sve do pada Bachova apsolutizma (1860.), valja napomenuti da se u cijeloj Hrvatskoj, pa tako i u zagrebačkom sjemeništu, očitovao stanoviti utjecaj apsolutističkoga, germanskoga „duha“. Kao što o tomu piše Milan Zjalić, „Hrvatska riječ, kao i hrvatska pjesma, bila je potisnuta u kut. Sjemenišna društva – književno ‘Kolo mladih rodoljuba’ (današnji ‘Zbor’) [Zbor duhovne mladeži, napomena RPJ] i glazbeno ‘Skladnoglasje’ (današnji ‘Vijenac’) [osnovano 1839. pod nazivom *Narodno ilirsko skladnoglasja društvo*, napomena RPJ] – živjela su, ali prigušenim životom. Nestalo je divnog zanosnog ilirskog doba, tudjinstvo je zaljuljalo Hrvatsku u san, te je prijekim okom motrilo svako rodoljubno nastojanje. Odraz toga ćutio se i u sjemeništu.“⁶ Dakako, taj je utjecaj bio znatniji u gotovo ugaslome svjetovnome zbornom „životu“. Naime, nasuprot najstarijemu glazbenome društvu kolokvijalnoga naziva *Musikverein (in Agram)*, utemeljenoga 1827. godine (pretežito progermanske orijentacije u početcima djelovanja), *Skladnoglasja društvo* drži se najstarijim narodnim (hrvatskim) glazbenim društvom s jasnim težnjama promicanja hrvatske kulturne i vjerske baštine, a jezgru njegove djelatnosti prepoznao je i Ljudevit Gaj, posjetivši sjemenište 1. travnja 1839. godine (kojom su prigodom sjemeništarci otpjevali Gaj-Livadićevu zbornu popijevku *Još Hrvatska ni propala*).

⁶ Usp. Milan ZJALIĆ: Franjo Kostanjevac, *Sv. Cecilija*, 4/8-9 (kolovoz-rujan 1910.) 58-60.

Govoreći općenito o djelovanju zagrebačkih zbornih ansambala u razdoblju nakon Lisinskoga (od 1850-ih) sve do pada Bachova apsolutizma (1860.), valja napomenuti da se u cijeloj Hrvatskoj, pa tako i u zagrebačkom sjemeništu, očitovao stanoviti utjecaj apsolutističkoga, germanskoga „duha“.

Dakako, i HP društvu *Kolo* – među inim – pripada ne samo značenje u oživljavanju potisnuta onodobnoga zbornoga svjetovnoga života (navlastito zagrebačke sredine), već osobito u promicanju hrvatskoga (u širem smislu i slavenskoga) nacionalnoga izričaja (pa onda i identiteta), kojemu se u to vrijeme, dakle nedugo poslije Bachova apsolutizma (1850. – 1860.) i postupnoga nestajanja njegovih stega, osobito težilo. No, premda se o HPD *Kolo* pisalo u raznim oblicima, o značenju i položaju toga zacijelo najznatnijega pjevačkoga društva, doduše s prekinutim djelovanjem 1948. godine (u slojevitim okolnostima, osobito uslijed hrvatske opore političke zbilje!), kojega su doduše prema dugovječnosti djelovanja nađišla mnoga hrvatska pjevačka društva, nije dosad objavljena suvremena publikacija, pogotovo ne monografskoga tipa.

***

Znana je činjenica da je Ivan pl. Zajc za svojega djelovanja u Beču (1862. – 1870.) bio u dodiru s hrvatskim intelektualnim kru-

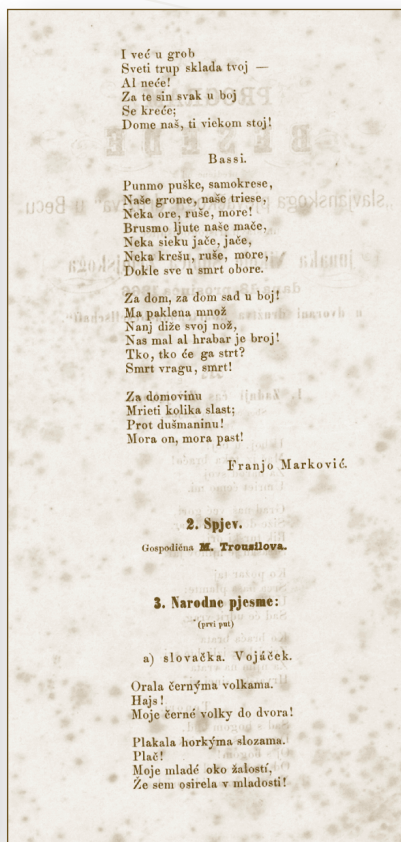
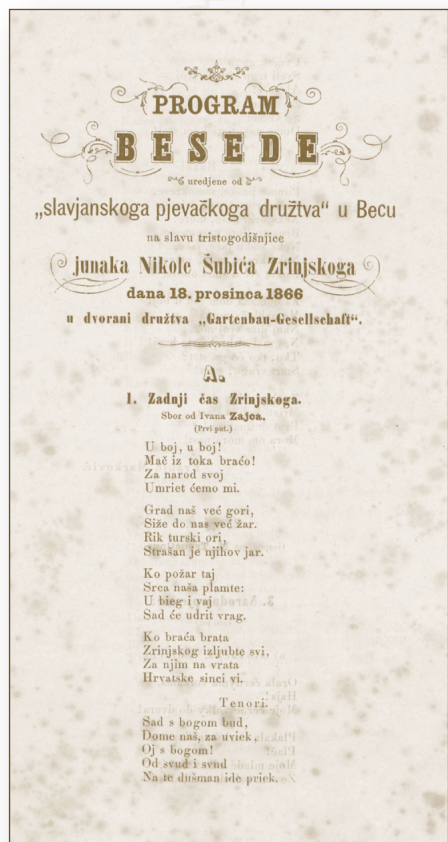
govima okupljenima oko Hrvatskoga akademskoga društva (u daljnjem tekstu: HAD) *Velebit*; prijateljevao je sa znamenitim hrvatskim muževima, primjerice, s Augustom Šenoom, Franjom Markovićem, Ivanom Dežmanom, Ivanom Zaharom, ali i s Preradovićem i Strossmayrom te se i pod njihovim utjecajima odlučio nastaniti u Zagrebu (od 1. veljače 1870.). Također je znano da je u Beču 1866. napisao zbornu skladbu *U boj!* (pod naslovom *Zadnji čas Zrinjskoga*) – u prigodi obilježavanja 300. obljetnice bitke kod Sigeta na tekst Franje Markovića (koji je među inima bio i predsjednik HPD *Kolo*) – koju je, prema Antunu Gogli⁷ 7. srpnja 1866. prvi put izvelo HAD *Velebit*, potom 18. prosinca 1866. i „slavjansko pjevačko društvo u Beču“ *Beseda*, u dvorani „Gartenbau-Gesellschaft“ s velikim uspjehom⁸ (sl. 1); Zajc ju je posvetio HPD *Kolo*,⁹ koje ju je u Zagrebu – također prema Gogli – i prvo izvelo 14. siječnja 1867. godine.

Riječ je naime ne samo o tomu, već i o nizu drugih događanja 1866. godine: dok je dakle u Beču u toj prigodi – kao što

⁷ Usp. Antun GOGLIA: Ivan pl. Zajc : O stotoj godišnjici njegova narodjenja, *Sv. Cecilija*, 25/4 (1931.) 117.

⁸ Zajc bilježi da je tom prigodom sudjelovalo 400 pjevača. Skladatelj je taj zbor potom dopunio instrumentalnom pratnjom i uvrstio u deset godina poslije skladanu operu *Nikola Šubić Zrinjski*. Usp. Hubert PETTAN: *Popis skladbi Ivana Zajca. Prilog grafi o Ivanu Zajcu*, JAZU, Zagreb 1956., 72.

⁹ Izvorni rukopis od 29. 4. 1874. godine ima dopisan talijanski tekst s posvetom HPD *Kolo*. Usp. Hubert PETTAN: *Popis skladbi Ivana Zajca*, JAZU, Zagreb 1956., 72.

sl. 1: Program Besede: ZMA NSK (Zbirka muzikalija i audiomaterijala Nacionalne i sveučilišne knjižnice) sign. L 32 (uvezan na početku knjige 32, prije autografa zbornice skladbe *U boj op. 182*: početne dvije stranice)

je bilo napomenuto – bila izvedena Zajčeva zbornica skladba *U boj!*, u Zagrebu je protjecalo svečano obilježavanje 300. obljetnice smrti bana Nikole Šubića Zrinskoga (26. studenoga), Novi je trg u Donjem gradu dobio ime Zrinski trg (odnosno Trg Nikole Šubića Zrinskoga), a 17. prosinca otkriven je spomenik banu Josipu Jelačiću na istom imenu zagrebačkom trgu.

Dakle, o prvenstvu izvedbe te zbornice skladbe, ne samo u Zagrebu, već i u Beču te kako je do nje došlo, postoje razni izvori: naime, skladbu je – prema Antunu Gogli 7. srpnja 1866., a prema Božidaru Široli 7. svibnja 1866. – prvi put izvelo HAD Ve-

lebit, potom 18. prosinca 1866. i „slavjansko pjevačko društvo u Beču“ (*Beseda*) u dvorani „Gartenbau-Gesellschaft“ s velikim „frenetičnim entuzijastičnim“ uspjehom.

No, budući da je Zajc tu zbornicu skladbu posvetio HPD *Kolo*, pretpostaviti je da ju je ono u Zagrebu i prvo izvelo (kao što je spomenuto, 14. siječnja 1867.). Međutim, u prigodi proslave 30. godišnjice osnutka književnoga društva *Zbora* (1836.) 4. ožujka 1867. godine sudjelovalo je *Skladnoglasje* (i tada se „najviše svidjela pjesma ‘U boj’ od mladog hrvatskog skladatelja Ivana pl. Zajca“). Naime, o tomu je Milan Zjalić zabilježio: „Klerici

su prvi izvodili Zajčev ‘U boj!’. Tu je pjesmu skladao Zajc na riječi pjesnika Franje Markovića još u Beču; posvetio ju je ‘Kolu’ i poslao, da ju ono izvede. ‘Kolo’ to nije učinilo, jer je tadanji zborovođa ‘Kola’ (Vilko Müller, napomena RPJ) strašno osudio taj zbor (sva mjesta potcrtala RPJ). Bogoslov Vjekoslav Klaić nekako je to doznao, došao do nota, prepisao ih i klerici su ‘U boj’ otpjevali prvi put kod ‘Zborove’ proslave 4. ožujka 1867. Tim su zborom postigli baš silan uspjeh, jer se najviše svidio. Tako su utrli put toj heroičkoj pjesmi, koja je danas tako popularna, ne samo kod nas, već i u drugih Slavena.“ Štoviše, iz ovih se navoda razaznaje da je Milan Zjalić prvenstvo izvedbe dao društvu *Skladnoglasja* (*Vijenca*), a toj su (prvoj) izvedbi u prostorima zagrebačke Bogoslovije nazočili mnogi uglednici, duhovnici i plemići: kardinal Juraj Haulik (koji je umro 1869.), biskup Strossmayer, Ivan Kralj, Tomo Gajdek, Juraj Posilović, Franjo Rački i Ivan Kukuljević Sakcinski. I sâm je Klaić 1866. svoju zbornicu skladbu *Svratanje* posvetio *Skladnoglasju*, a orkestar *Vijenca* izvodio je njegovu uvertiru *Posljednja nada* (1866., 1868.); naposljetku, i druge su Klaićeve skladbe (*Pod prozorom*, *Na Nehaju*) nastale za Klaićevo boravak u sjemeništu.¹⁰

¹⁰ Milan ZJALIĆ: *Glazbeno pjevačko društvo „Vijenac“ u zagrebačkom sjemeništu: crtice iz njegove prošlosti*, Zagreb 1906., 45, bilj. *; Rozina PALIĆ-JELAVIĆ: *Skladateljski opus Vjekoslava Klaića. Prilog povijesti vokalne glazbe u Hrvatskoj, Arti musices*, 39/1 (2008.) 67-100.; Božidar ŠIROLA: Ivan pl. Zajc. K osamdeset-

Iz Klaićeve biografije, što ju je pod naslovom *Život i djelovanje Vjekoslava Klaića* objavio Petar Karlić u Zagrebu 1928. godine, spoznajemo kako su „protekle Klaiću u pjevanju, guđenju, igri i učenju četiri godine u sjemeništu”, kako je mladi Klaić sudjelovao „ne samo u prvom (‘Književni zbor’ ili ‘Zbor duhovne mladeži nadbiskupije zagrebačke’), nego još više u glazbenom društvu (‘Skladnoglasja’), tako da su ga tada prozvali muzikašem i kapelmajstorom” te kako se Klaić “prvi put istaknuo na koncertu (20. 12. 1864.) priređenom u počast pokrovitelju glazbenoga društva ‘Skladnoglasja’, kanoniku Tomi Gajdeku, gdje je u kvartetu svirao prvu violinu, a društvenim je orkestrom ravnao već na koncertu 23. travnja 1866.”

Slijedom spomenutih navoda o Klaiću, koji je dakle kao mladić zamjetnoga entuzijazma bio u izravnom doticaju sa sjemeništarcima, moglo bi se pretpostaviti da su Zjalićevi navodi točni. Tomu u prilog svjedoči i činjenica o sačuvanom programu koncerta s popisom izvedenih skladbi, među njima i sa Zajčevim zborom *U boj!* pod red. br. 10 (u Arhivu pjevačkoga društva *Vijenac*),¹¹ koji se 4.

godišnjici rođenja 1831. – 1911., *Krijes*, 2/18 (1. 6. 1911.) 289-297. (292.); Antun GOGLIA: *Hrvatski glazbeni zavod 1827. – 1927.*, preštampano iz *Sv. Cecilije*, Tisak Nadbiskupske tiskare u Zagrebu, Zagreb 1927., 36.

¹¹ U Arhivu pjevačkoga društva *Vijenac* u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu u Zagrebu nalazi se stanočiti broj Zajčevih autografa skladbi koje je skladatelj posvetio *Vijencu*; među inim: *Tamo bih i ja* op. 1201, sign. 4320; *Kraljici svibnja* op. 1202,

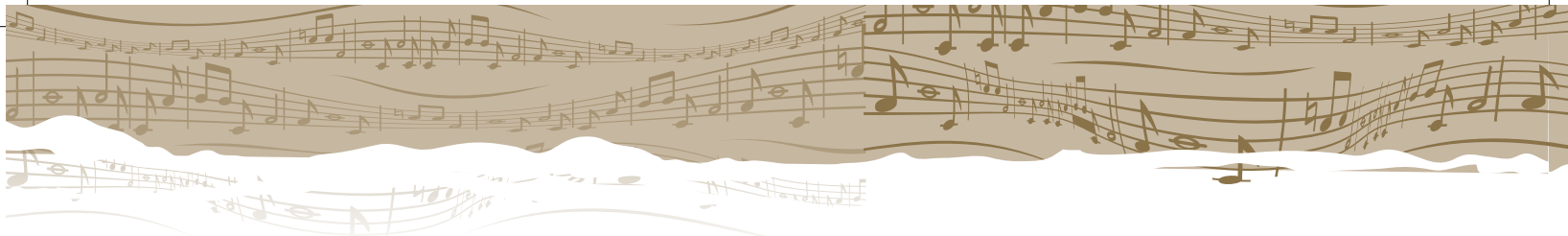
sl. 2: Naslovna stranica programa Proslave 150. obljetnice od prve javne izvedbe pjesme Ivana pl. Zajca „U boj” (Arhiv glazbeno-pjevačkoga društva *Vijenac*)

ožujka 1867. održao u prigodi 30. obljetnice Zbora duhovne mladeži zagrebačke, ujedno i u prigodi 30. obljetnice pastoralne službe zagrebačkoga nadbiskupa i kardinala Jurja Haulika.¹² Stoga, tragom Zjalićevih zapisa i

sign. 4882; *Koračnica Vienca* op. 494, sign. 5715; *Kad padne prvi suton* op. 1036, sign. 35 (II 583; III 137); *Posilovičeva himna* op. 873 (III A 392); *Ave Maria*.

¹² O tomu usp. Gjuraj Stj. Deželić, I.: *Proslava 30. godišnjice Zbora duhovne mladeži zagrebačke i prva javna izvedba pjesme Ivana pl. Zajca „U boj”, 4. ožujka 1867.*, Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište, Zagreb 1867, 158.; *** *Zagrebački katolički list* : *crkveno bogoslovni časopis*, 18/10 (1867.) 79.

slijedom novijih zbivanja spominjemo i nedavno obilježavanje 150. obljetnice od prve izvedbe Zajčeve skladbe, koja se proslavila 27. travnja 2017. godine u dvorani „Vijenca” Nadbiskupskog pastoralnoga instituta i prigodnim slovom i koncertom Zbora bogoslova (Okteta bogoslova i Muškoga katedralnoga zbora – sl. 2), usto i u prigodi 20. obljetnice pastirske službe zagrebačkog nadbiskupa i kardinala Josipa Bozanića. U svojem je obraćanju kardinal Bozanić istaknuo: „Dok je drugi, kojima je pjesma bila namijenjena, nisu izvodili, bogoslovi su prepoznali njezinu ne samo umjetničku vri-

PROGRAM

PROSLAVE 150. OBLJETNICE (1867. – 2017.)
OD PRVE JAVNE IZVEDBE PJESME IVANA PL. ZAJCA „U BOJ“

- ❖ ANTUN MIHANOVIĆ, *Horvatska domovina (Lijepa naša domovino)*
  - ◆ MATIJA NOVAČKI, bogoslov 5. godine
  - ◆ Recitiranje prate projekcije prikladnih fotografija
- ❖ ANTUN SORKOČEVIĆ, *Sinfonia in C, Allegro*
  - ◆ Gudački kvartet „Sebastian“⁶
- ❖ Pozdrav nazočnima i uvod u spomen-slavlje kao nadahnuće
  - ◆ ANDELKO KOŠČAK, rektor Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa
- ❖ *Još Hrvatska nij propala* (stihovi: LJUDEVIT PL. GAJ, glazba: FERDO LIVADIĆ)
  - ◆ Oktet zagrebačkih bogoslova
- ❖ Prigodna riječ NADBISKUPA ZAGREBAČKOGA JOSIPA KARD. BOZANIĆA
- ❖ IVAN PL. ZAJC, *Ave Maria* (posvećena bogoslovskom pjevačkom društvu Vijenac)
  - ◆ Oktet zagrebačkih bogoslova
- ❖ Prikaz djelovanja bogoslovske družtva *Zbora (1836. – 1945.) i Vijenca (1839. – 1945.)*
  - ◆ MISLAV MIKAC, bogoslov 4. godine
- ❖ IVAN PL. ZAJC, *Gudački kvartet u E-duru, Largo – Scherzo*
  - ◆ Gudački kvartet „Sebastian“⁶
- ❖ ANDELKO KLOBUČAR, *Partita Uskrsnu Isus doista, Intrada – Fuga*
  - ◆ Gudački kvartet „Sebastian“⁶
- ❖ PETAR PRERADOVIĆ, *Pozdrav domovini* („Zdravo da si domovino mila“)
  - ◆ KARLO TOPALOVIĆ, bogoslov 1. godine
- ❖ IVAN PL. ZAJC, *U boj*
  - ◆ Bogoslovi, članovi Muškog katedralnog zbora (MO, MIROSLAV MARTINJAK)
- ❖ Zahvala, poziv na razgledavanje izložbe i prigodni domjenak

Ukrasni dijelovi pozivnice i programa preuzeti su iz rukopisa „Glazbeno-pjevačko društvo Vijenac“ 1894* (Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište, Zagreb, Arhiv pjevačkoga društva Vijenac, sig. 7025)

sl. 2: Program Proslave 150. obljetnice od prve javne izvedbe pjesme Ivana pl. Zajca „U boj!“

jednost, nego i njezinu važnost za buđenje hrvatske nacionalne svijesti i iskazivanje dostojnoga pijeteta hrvatskim velikanima, te su je 1867. prvi put izveli i time utrli put toj heroičkoj pjesmi¹³. Štoviše, kao što se naglasilo, prilozi prikupljeni na toj proslavi bili su predani za osnutak Zagrebačkoga sveučilišta, koje je uslijedilo nekoliko godina poslije (1874.).

S druge strane, unatoč hi-

storiografskim izvorima o prvotnoj izvedbi Zajčeva zbora *U boj!* što se pripisuje HPD *Kolo*,¹⁴ dosadašnja istraživanja pa tako i ona najrecentnija (koja je provela autorica ovih redaka u arhivu *Kola* u HGZ-u, potom u

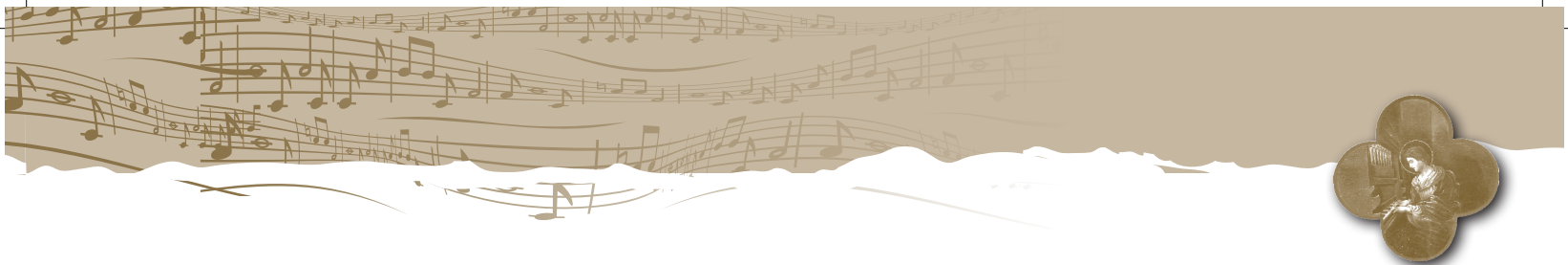
Gradskoj knjižnici /KGZ „Zbirka Zagrabienzia“, također i u DAZ-u, HDA-u, HŠM-u i HNK-u),¹⁵ nisu dovela do pronalaska eksplicitnoga programa / cedulje od 14. siječnja 1867. s popisom izvedenih skladbi (među njima i zbora *U boj!*) te se on može držati zasad izgubljenim, zagubljenim / ili možda i nepostojećim.

Naime, nasuprot Zjalićevoj za bilježbi (s istaknutom Klaićevom ulogom) kao historiografskom izvoru, potkrijepljenom dakle još i sačuvanim programom (u Arhi-

¹⁵ Istraživanja su obuhvatila proučavanje građe u nekoliko institucija u Zagrebu: u Hrvatskom glazbenom zavodu (HGZ), u kojem se nalazi dio arhivske građe HPD *Kolo*, u Državnom arhivu u Zagrebu (DAZ), u Hrvatskom športskom muzeju (HŠM), u Gradskoj knjižnici (KGZ), u Hrvatskom narodnom kazalištu (HNK) te u Hrvatskom državnom arhivu (HDA). Slijedom institucija navodimo: HGZ – sadržava dio građe arhiva HPD *Kolo* „Zagreb 1873-1948“, kut. 7; DAZ – pohranjena je građa vezana uz HPD *Kolo* pod nazivom „Zagreb 1862-1948“ sign. 798: Knj. II 1.5. Umjetnička društva, red. br. 798. HPD „Kolo“ str. 257-270. □ kut. 798, sign. 59; kut. 955, sign. 42; kut. 973, sign. 60.; također, u DAZ nalazi se i Zbirka *Zagrebačka theatralia 1910-1947*, sign. 873, kut. 1; HŠM (Praška ulica br. 2/III) – pohranjena je „Ostavština HPD *Kolo*“ sadržana u 26 kutija razne građe s programima i raznom dokumentacijom u kutiji br. 26; otkupljena je 2013. od kolekcionara i antikvara Andrije Vitomira Bulajića (koji je sačuvao i sortirao osnovnu građu o *Kolu*), za koju je HŠM pokazao zanimanje s obzirom na suradnju i zajedničke početke *Kola* i Hrvatskoga sokola (čiji je osnutak 1868. *Kolo* i iniciralo); u Gradskoj knjižnici (KGZ) unutar *Zbirke Zagrabienzia* „Zagreb 1882-2001“ nalaze se poneki programi iz kasnijih godina te izvješća HPD *Kolo* od 1871./1872. godine; HNK – posjeduje kutiju s programima HPD *Kolo*; naposljetku, HDA – ne sadržava eksplicitnu građu o HPD *Kolo*.

¹⁴ Usp. Benjamin ZEININGER (sastavio): *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo“ u Zagrebu 1862.-1892.: Tečajem trideset godina : jubilejski spis*, Knjižgotiskarski i litografski zavod C. Albrechta, Zagreb 1892, 29-31, 55.; Antun GOGLIA: *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo“ u Zagrebu 1862-1942. Spomenica povodom 80-godišnjice društva*, Tiskara Dragutin Beker, Zagreb s. a. [1942.], 16.

¹³ Usp. www.zg-nadbiskupija.hr/dokumenti/aktualnosti/proslava-150-obljetnice-od-prve-javne-izvedbe-pjesme-Ivana-pl-Zajca

vu pjevačkoga društva *Vijenac*), osvrćemo se i na drugi izvor, također kroničarsko-historiografskog karaktera, za koji međutim nismo našli i dokumentiranu građu u obliku programske objave. Riječ je, s jedne strane, o Gogliinu tekstu o HPD *Kolo*, u kojoj on navodi da je te godine (1867.) „zbo-rovođa Vilim Müller napustio [...] radi poodmakle dobi tu službu” te da je „na njegovo mjesto izabran [...] Čeh Emanuel Simm”;¹⁶ naposljetku, spominjući priredbe i tri koncerta *Kola*, autor je naveo sljedeće: „Ove godine [1867., napomena RPJ] primilo je društvo od hrvatskog skladatelja Ivana pl. Zajca zbor ‘U boj’, koji će se uvijek pjevati dok bude Hrvata. Pjevan je na koncertu 14. siječnja.”¹⁷ Dakle, prema navodu o dobivanju partiture te godine može se zaključiti da je zapravo taj Zajčev zbor *Kolo* uvježbalo i kao takvo izvelo već za dva tjedna! No, možemo promišljati i o tomu da je zbarska partitura ili dobivena prije (1866.) ili je pak izvedba djela uslijedila poslije.

Zapravo, gotovo istovjetne navode naći je i u prije objavljenoj knjizi *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” 1862-1892 u Zagrebu* Benjamina Zeiningera, dakle o tomu da je Zajčev zbor bio izveden 14. siječnja 1867.,¹⁸ dok se u nevelikoj

Unatoč historiografskim izvorima o prvotnoj izvedbi Zajčeva zbora U boj! što se pripisuje HPD Kolo, dosadašnja istraživanja pa tako i ona najrecentnija, nisu dovela do pronalaska eksplicitnoga programa / cedulje od 14. siječnja 1867. s popisom izvedenih skladbi (među njima i zbora U boj!) te se on može držati zasad izgubljenim, zagubljenim i/ili možda i nepostojećim.

knjižici *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” 1862-1922* zapravo ne navode određeni podatci.¹⁹ Iz toga proizlazi da je Antun Goglia (u tekstu iz 1942.) očito bio preuzeo Zeiningerove podatke (iz 1892.), što ih je on sastavio „po zaključku uprave” (kao „začastni i izvršujući član i poslovodja Hrvatskog pjevačkog društva ‘Kolo’ u Zagrebu”).

Također, tragajući za osvrtima na izvedbu *Kola* iz siječnja u onodobnoj periodici, valja napomenuti samo to da je *Kolo* – kao što izvješćuje *Dragoljub* – sudjelovalo kod proslave 300. obljetnice Sigetske bitke (zajedno s pjevačima škole Glazbenoga zavoda).²⁰ No, s druge strane, u istom se glasilu izravno spomenula Zajčeva zbarska skladba *U boj!*, izvedena na koncertu u ožujku,

u prigodi proslave 30. obljetnice Zbora duhovne mladeži, s podacima srodnim Zjalićevu opisu.²¹

Međutim, zanimljivo je upozoriti na još jedan podatak, koji pak upućuje na još raniju izvedbu Zajčeve skladbe *U boj!*, i to 24. studenoga 1866., a riječ je o tekstu Gjuro Stjepana Deželića, u kojem je autor – opisujući cjelodnevnu proslavu u povodu 300. obljetnice Sigetske bitke koja se obilježila u Zagrebu mnogim događanjima: banketom, zbivanjima na Novom trgu (Trgu Nikole Šubića Zrinskoga), pred gostionicom „K caru austrijanskomu”, naposljetku i koncertom u kazalištu – naveo sljedeće: „Koncert je bio sjajan, i valjan; sborovi su bili toli mnogobrojni, kako ih još te nismo nikad vidili; do 150 pjevača, gospodične i mlada gospoda što za jedno, što napose odpjevaše 5 sborova i to: ‘Proljeće domorodno’, rieči P. Preradovića, mješoviti zbor od V. Justa. 2. ‘U boj’ muški sbor od J. [sic!] Zajca pjesma Fr. Markovića (istaknula RPJ). 3. ‘Hvala tebi blagi Bože’, mješoviti sbor iz hrvatske opere ‘Ljubav i zloba’ od Vat. Lisinskoga. 4. ‘Sbor uapšenika’ iz opere Fidelio od Beethovena. 5. ‘Zaklknite bratci slava’, muški sbor od Vil. Müllera.”²²

Naposljetku, u prije spomenutoj Gogliinoj knjizi, za 1866. godinu, spominje se, bez navoda izvedenih skladbi, samo to

¹⁶ Usp. Antun GOGLIA: *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” u Zagrebu 1862-1942. Spomenica povodom 80-godišnjice društva*, Tiskara Dragutin Beker, Zagreb s. a. [1942.], 15.

¹⁷ *Ibid.*, 16.

¹⁸ U toj kronici djelovanja *Kola* za godinu 1867. (str. 29-31) autor navodi općenite podatke i bez naslova skladbi, koje međutim spominje u daljnjemu tekstu. Usp. Benjamin ZEININGER (sastavio): *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” u Zagrebu 1862-1892: Tečajem trideset*

godina : jubilejski spis, Knjigotiskarski i litografski zavod C. Albrechta, Zagreb 1892, 55-56; 29-31.

¹⁹ Usp. *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” 1862-1922 : U povodu šezdesetogodišnjice (1862.-1922.)*, Tiskara Zv. Pećnjak, Zagreb s. a. [1922.], 6.

²⁰ Usp. Iz Zagreba, *Dragoljub*, 1/4 (26. 1. 1867.) 62-63.

²¹ Usp. Iz Zagreba [O proslavi 30-godišnjice „Sbora duhovne mladeži” 4. ožujka glasbeno-deklamatornom zabavom], *Dragoljub*, 1/10 (9. 3. 1867.) 158.

²² Usp. Gjuro Stj. DEŽELIĆ: *Sveobće izvješće o narodnoj svetkovini tristo-godišnjici sigetskoga junaka*, Štamparna Dragutina Albrechta, Zagreb 1867., 29. (DAZ: kutija 798; sign. 59).

U BOJ!

Ivan pl. Zajc

Živo

U boj, u boj, mač iz to-ka, bra-ćo, nek dušman zna
 taj' grudi na-še plamte, u-ti-ša rik'
 ka-ko mremo mi! Grad naš već go-ri, si-že do nas
 mača naših zvek. Ko bratac brata Zrinskog poljub
 već žar, rik nji-hov o-ri, grozan je nji-hov
 te svil Za mnóm na vrata, vjerni ju-na-ci,
 jar. Ko požar vi! Sad s Bogom bud', dome naš,
 za uvijek o j s Bogom; odsrud i svud na te dušman
 i-de priek i već u gub sveti trup sklada
 tvoj, al' ne će, za te sin svak' u boj se kreće, dome
 naš, ti vjekom stoj! Za dom, za dom sad u boj, ma

paklena množ na nj diže svoj nož, nas mal, al' hrabar je
 broj i tko će ga strit? Smrt, vragu, smrt! Za do-mo-
 vi-nu mrieti koli-ka je slast? Prot dušma
 ni-nu, mo-ra, oj mora past'!

U boj, u boj, mač iz toka, braćo, — nek Turčin zna, kako mremo mi! — Grad naš već gori, — siže već do nas žar. — Rik Turski ori, — strašan je njihov jar.

Kô požar taj grudi naše plamte, — utiša rik mača naših zvek. — Kô bratac brata — Zrinskog poljub'te svi! — Za mnóm n avrata, — vjerni junaci vi!

Sad s Bogom bud', — dome naš, za uvijek s Bogom! — Od svud i svud — na te dušman ide priek. — I već u grob — sveti trup, sklada tvoj — al' ne će. — Za te sin svak' u boj — sad kreće. — Dome naš, ti vjekom stoj!

Za dom, za dom sad u boj! — Ma paklena množ — na nj diže svoj nož, u nas mal, al' hrabar je broj. — Tko, tko će ga strit? — Smrt, vragu smrt!

Za domovinu — mrieti kolika je slast! — Prot dušmaninu! — Mora, oj mora past!

Spjevao Franjo Marković.

da je „Društvo za povjestnicu i starine nakanilo [...] proslaviti u Zagrebu 300-godišnju uspomenu na sigetskog junaka Nikolu Šubića-Zrinskog, pa je u tu svrhu izabran centralni odbor, u kojem su bila zastupana mnoga kulturna i glazbena društva. [...] Svečanosti trajale su od 24. do 26. studenoga, kod kojih je 'Kolo' neumorno i požrtvovno surađivalo. Na svečanom koncertu u hrvatskom kazalištu dne 24. studenog, koji je priredio H. G. Z. sudjelovalo je 150 pjevača i mnogo glazbenika.”²³

²³ Usp. Antun GOGLIA: *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” u Zagrebu 1862-1942. Spomenica povodom 80-godišnjice društva*, Tiskara Dragutin Beker, Zagreb s. a. [1942.], 14.

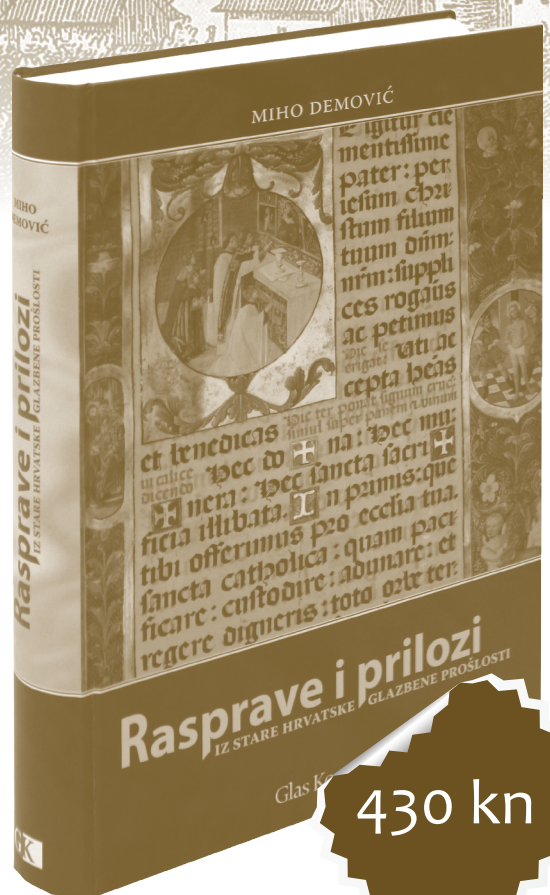
Dakako, o izvedbama koje su potom uslijedile svjedoče sačuvani programi (pozivnice) drugih pjevačkih društava (Historijski arhiv u Zagrebu – danas DAZ), primjerice Varaždinskoga pjevačkoga društva od 28. rujna te od 21. studenoga 1867., od koje je godine Zajčeva zborna skladba postala popularna u široj hrvatskoj javnosti.

***

Saberimo. Ovdje iznesena razmatranja težila su razjašnjenju porijekla podataka i izvora nedoumica oko suprotstavljenih činjenica o vremenu (datumu) prve zagrebačke izvedbe Zajčeve zbornske skladbe. Kao što se pokazalo, temeljem dosadašnjih uvida u građu (još

uvijek) nije moguće posve uzdano prihvatiti jednu ili pak odbaciti drugu spoznaju, s kojim smo se podacima kao takvima već bili susretali. Naime, težnja je bila osvijestiti te dvojbe i/ili pak upozoriti na njihovo postojanje, jer su se one katkad u (šire znanstvene) javnosti zacijelo nehotice previdale i/ili im se nije davala pozornost. Stoga je ovaj rad, budući da je temeljen na proučavanju zasad (ne) poznatih materijalnih izvorišta dostupne arhivske građe, koja, nadati se, u vremenu koje slijedi, može biti obogaćena novim artefaktima, prilog pojašnjenju tih pojava, a ujedno biva otvoren daljnjim otkrićima i promišljanjima o spomenutoj temi.

Miho Demović

Rasprave i prilozi iz stare hrvatske glazbene prošlosti

Monumentalno djelo koje na gotovo 900 stranica predstavlja 50-godišnje znanstveno, pedagoško i reproduktivno glazbeno stvaralaštvo Mihe Demovića – svećenika Dubrovačke biskupije, muzikologa, glazbenog povjesničara, skladatelja i orguljaša te dugogodišnjeg regens chori-ja zagrebačke prvostolnice.

Djelo se sastoji od izabranih priloga dr. Demovića koji su tijekom njegova života objavljeni u raznim, ali uglavnom teže dostupnim časopisima.

Posebnost djela je njegov prvi dio – prvotisk biobibliografije dr. Mihe Demovića na 500 stranica u kojoj je predstavljena bibliografija njegovih znanstvenih, stručnih i skladateljskih radova, njegova brojna izlaganja na međunarodnim kongresima i znanstvenim skupovima, pregled glazbenih nastupa s pjevačkim zborovima i zaseban popis članova pjevačkoga koralnog zbora zagrebačke katedrale od 1965. do 2002. godine.

Vrijednost zbornika povećavaju i notni prilozi iz stare hrvatske glazbene prošlosti objavljeni na suvremenom notnom pismu kao transkripcije, harmonizacije, revizije i adaptacije.

430 kn

21 cm x 29,7 cm
848 str.
tvrdi uvez